

ДО ПИТАНЬ АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті подано аналіз найважливіших показників ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств Полтавщини.

Ключові слова: *прибуток, рентабельність виробництва, структура витрат на виробництво продукції.*

I. Вступ

Виникнення й подальше становлення сучасних сільськогосподарських підприємств, наважимося стверджувати, було закономірним наслідком реформування вітчизняного агропромислового комплексу відповідно до основних вимог ринкової економіки. Більше того, розвиваючи цю думку, можна сказати, що однією з найважливіших передумов їх успішного функціонування в сучасних умовах є необхідність розгляду проблем, що супроводжують цей процес, лише в органічній єдності з комплексом питань, пов'язаних з підвищенням ефективності виробництва в указаній галузі. Обов'язково враховувати взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємозумовленість тих чи інших економічних процесів. У контексті сказаного важливо враховувати й специфіку кожного конкретного періоду розвитку вітчизняного сільського господарства, рівень відповідності державної політики з удосконалення економічного механізму функціонування кожної з існуючих на сьогодні основних форм землекористування особливостям того чи іншого з них. Конкретним вираженням досконалості такої політики в цілому може виступати й динаміка розвитку сільськогосподарських підприємств як по країні, так і в тому чи іншому регіоні, більше того, вона, у певному розумінні, відображається на основних показниках виробничої діяльності кожного з них. Це зумовлює актуальність пропонованого дослідження. У контексті вищесказаного неможна не сказати, що свідченням усвідомлення важливості питань подальшого становлення та підвищення ефективності функціонування сучасних сільськогосподарських підприємств є та увага, яку приділено їм у спеціальній економічній літературі. Зокрема,

питанням як стратегічного, так і тією чи іншою мірою локального характеру присвячують свої дослідження такі вчені, як І. І. Лукинов, М. Й. Малік, В. Я. Месель-Веселяк, П. Т. Саблук, В. В. Юрчишин та ін. Проведений аналіз виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств, у цьому випадку Полтавської області, має здебільшого прикладний характер, хоча зрештою, він є наочним відображенням проблем їх розвитку на загальнонаціональному рівні.

II. Постановка завдання

Вихідними положеннями аналізу в цьому випадку виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств Полтавської області в найбільш узагальненій формі були такі:

- динаміка виробництва в сільськогосподарських підприємствах як у цілому по Україні, так і в тому чи іншому регіоні (області) відображає основні особливості розвитку агропромислового комплексу країни на тому чи іншому його етапі;
- у процесі аналізу виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств тієї чи іншої адміністративно-територіальної одиниці важливе проведення його в первинній, низинній ланці – на внутрішньому рівні, в розрізі районів.

III. Результати

Кінцевою метою будь-якого виду виробничої діяльності є отримання прибутку. Це один з найважливіших показників ефективності виробництва. Водночас величина отриманого прибутку є одним з основних факторів, що визначають рівень рентабельності того чи іншого суб'єкта господарювання, найбільш комплексного показника їх виробничої діяльності.

Динаміка показника величини отриманого прибутку сільськогосподарськими підприємствами Полтавщини характеризується таким. У 2000 р. ними було отримано прибуток на рівні приблизно 16,3 млн грн, причому це усереднена величина. У розрізі основ-

них підгалузей, таких як рослинництво і тваринництво, картина доволі неоднозначна. Якщо у вказаному році підприємствами рослинницької підгалузі було отримано прибутку на рівні 113,7 млн грн, то тваринницька була збитковою на суму 97,4 млн грн, що суттєво позначилося на загальній величині отриманого сільськогосподарськими підприємствами прибутку в цілому. Відмінністю же в цьому випадку 2005 р. було те, що із загальної величини отриманого прибутку на рівні 76,4 млн грн на рослинницьку підгалузь припадало лише 53,4 млн грн, зате в тваринницькій сальдо було позитивним – на рівні 23,0 млн грн. Особливістю наступного періоду, у цьому випадку – 2007 р. було відносно стрімке зростання отриманого прибутку в цілому по сільськогосподарських підприємствах Полтавщини – приблизно 514,1 млн грн. Але навіть і в цих умовах підприємства тваринницької підгалузі зазнали збитків на 27,5 млн грн. У 2008 р. спостерігалось зменшення величини отриманого прибутку в цілому по підприємствах зазначеного виду до 335,8 млн грн, знову збитковими були вони у тваринництві – на рівні 39,6 млн грн. У 2009 р. величина загального прибутку збільшилась до 533,4 млн грн, причому, вважаємо за потрібне виділити окремо, починаючи з цього року у тваринницькій підгалузі був період прибутковості виробництва: 43,0 млн грн у зазначеному році, 74,5 млн грн у 2010, 94,5 млн грн у 2011, 79,8 млн грн

у 2012 і відносно суттєво збільшилась величина отриманого прибутку підприємствами тваринницької підгалузі у 2013 р. – до 135,4 млн грн. Що стосується показника величини отриманого прибутку сільськогосподарськими підприємствами Полтавщини в цілому у вказані роки, то тут спостерігалась низка характерних особливостей. Зокрема, в 2010 р. порівняно з попереднім, 2009 р., загальна величина отриманого прибутку зросла майже вдвічі – до 1062,2 млн грн, у 2011 р. воно було таким же динамічним – до 1579,6 млн грн, майже на такому рівні вона зберігалась і в наступному, 2012 р., – 1482,4 млн грн. У 2013 р. величина отриманого прибутку сільськогосподарськими підприємствами Полтавщини в цілому зменшилась до 757,4 млн грн, або порівняно з попереднім, 2012 р., зменшення було доволі стрімким і суттєвим – майже в 2 рази.

Така динаміка прибутковості (збитковості) сільськогосподарських підприємств Полтавської області за період з 2000 по 2013 рр. Картина доволі суперечлива і далеко не однозначна. Вона, по суті, зумовлена багатьма причинами й може бути предметом окремого розгляду.

У контексті вищезказаного дещо деталізуємо розгляд показника величини отриманого прибутку сільськогосподарськими підприємствами Полтавщини, її диференціацією на внутрішньообласному рівні, в розрізі районів (табл. 1).

Таблиця 1

Прибуток (збиток) від реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами Полтавщини на районному рівні, (тис. грн)

Райони	Роки								
	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Усього в області	16326	76366	514103	335849	533366	1062165	1579556	1482416	757396
Великобагачанський	1292	6123	36126	22046	27262	51115	93656	145017	37834
Гадяцький	106	9375	41687	3120	-1454	44504	8652	36760	45932
Глобинський	11147	11558	38563	9393	121530	124044	133489	202957	97608
Гребінківський	681	-1168	3756	8607	-4292	1766	33940	37204	-31552
Диканський	3789	1839	38985	21589	38654	43235	82899	87763	46677
Зіньківський	-2178	-207	14853	8033	3153	22457	24531	32113	18642
Карлівський	-2499	7963	36179	10494	25846	62533	169265	29328	-18906
Кобеляцький	-3660	-600	18559	6841	21000	26271	44134	20615	57859
Козельщинський	-2535	-251	12831	13534	27399	30279	41659	72628	-9003
Котелевський	7974	10967	20309	28790	18075	45295	60473	42587	32655
Кременчуцький	-675	931	4941	14034	7784	5581	40196	21294	23683
Лохвинський	2142	-1923	7373	3213	-1177	62276	-162919	-54561	332157
Лубенський	-1242	-2607	929	2409	-3381	-8057	7834	14904	-2120
Машівський	-4361	-6130	6817	66864	1544	2188	40614	-25482	-46172
Миргородський	1303	-6867	36691	22482	54603	93284	169723	190820	111225
Новосанжарський	-52	65	17020	216	21579	157809	263105	219298	-47320
Оржицький	4937	3714	14035	23083	35246	29124	49890	53546	-8955
Пирятинський	-1930	-4546	4508	-9311	-5396	-16208	32596	63569	-20258
Полтавський	300	1015	16614	-26630	-940	18780	53105	45426	18283
Решетилівський	2856	5147	32548	39978	52936	105286	109862	41208	-16837
Семенівський	-1752	101	29602	2340	18100	24154	74979	57673	515,7
Хорольський	-4519	6817	17396	11289	7996	19549	35693	15879	44564
Чорнухинський	-1853	-3985	-181	-2115	-1794	-1231	6514	6926	-2486
Чутівський	-2730	2214	21818	30476	31094	37752	30254	23694	28104
Шишацький	7785	19189	41282	25811	38746	72161	128251	93809	70108

По-перше, як ми вже зазначали, у 2013 р. порівняно з попереднім спостерігалось стрімке падіння величини прибутковості сільськогосподарських підприємств – з 1482,4 млн грн

до 757,4 млн грн. І однією з найважливіших причин цього було те, що у відносно багатьох районах виробництво на підприємствах вказаного виду в 2013 р. було збитковим:

зокрема, 31,5 млн грн збитку у Гребінківському районі, 18,9 млн грн – у Карлівському, 9,0 млн грн – у Козельщинському, 2,1 млн грн – у Лубенському, більше ніж 46 млн грн у Машівському та в ряді інших (Новосанжарський, Оржицький, Пирятинський, Решетилівський). Такі перепади певною мірою характерні для сільськогосподарських підприємств Полтавщини, і це, по-друге, є такою особливістю їх розвитку. У контексті цього доречно, мабуть, зазначити, що навіть в умовах стрімкого зниження величини отриманого прибутку в 2013 р. порівняно з попереднім в ряді районів мала місце діаметрально протилежна картина – зростання її величини, зокрема, у Гадяцькому – з 36,7 млн грн до 45,9 млн грн, у Кобеляцькому – з 20,6 млн грн до 57,8 млн грн, у Хорольському – з 15,8 млн грн до 44,5 млн грн тощо. Такими є в загальних рисах найважливіші особливості організації виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств Полтавщини на внутрішньообласному рівні.

В органічній єдності з показником величини отриманого прибутку як тим чи іншим конкретним сільськогосподарським підприємствам, так і його узагальненням на обласному (районному) рівні, виступає й показник рентабельності виробництва. Порівняно з першим, беремося стверджувати, що він набагато складніший і більш комплексний, хоча на рівень останнього суттєво впливає саме величина отриманого прибутку тим чи іншим суб'єктом господарювання. Однак визначальним у плані проведення аналізу ефективності виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств Полтавщини, потрібно визнати, виступає власне показник рівня рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції. Вважаємо за не-

обхідне акцентувати свою увагу саме на аналізі зазначеного показника, виходячи, зокрема, з таких причин:

- по-перше, і це важливо насамперед у прикладному аспекті, рівень рентабельності виробництва в кінцевому підсумку конкретного підприємства вказаного типу є похідним від рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції;
- по-друге, рівень рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції є одним з тих показників, які визначають загальну структуру виробництва в розрізі, зокрема, основних підгалузей на обласному (районному) рівні, в межах того чи іншого конкретного підприємства;
- по-третє, рівень рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції може бути виразником ефективності політики у сфері державного регулювання економіки, застосування тих чи інших економічних інструментів, наприклад, ціноутворення.

Дані про рівень рентабельності виробництва основних видів продукції в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області наведено в табл. 2. Їх аналіз дає змогу зробити такі висновки:

- по-перше, окремою особливістю динаміки рівня рентабельності виробництва основних видів сільськогосподарської продукції на підприємствах зазначеного виду в Полтавській області є, по суті, відсутність чітко виражених тенденцій у ній протягом 2000–2013 рр.; більше того, особливістю є якраз наявність серйозних перепадів у її величині в окремі роки й доволі широкий діапазон її коливань – від 2,4% в 2000 р. до 28,7% в 2007 р., в цілому по області;

Таблиця 2

Рівень рентабельності виробництва основних видів продукції в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, %

Показники	Роки								
	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції:	2,4	5,6	28,7	11,3	15,5	21,7	27,6	16,1	8,3
А. Продукція рослинництва	36,6	5,8	46,9	17,9	19,4	28,0	34,7	18,7	9,0
зернові культури	73,5	5,4	43,2	20,7	14,2	19,7	29,8	15,6	4,5
соняшник	59,9	21,4	114,5	30,3	44,9	69,2	77,4	43,1	31,7
цукрові буряки	0,3	-2,9	-16,4	0,7	-19,3	-1,0	9,4	-3,8	11,4
картопля	-10,2	-24,4	12,8	28,8	43,8	33,8	-34,0	-66,5	-26,6
овочі	-20,7	-5,8	24,9	3,6	4,4	-0,2	-13,3	-1,0	14,8
Б. Продукція тваринництва	-25,5	5,1	-4,3	-4,6	4,7	5,4	6,5	4,8	5,9
молоко	1,6	20,6	29,4	6,3	6,8	29,1	28,7	5,7	17,4
м'ясо:									
– великої рогатої худоби	-31,4	-22,0	-40,4	-17,7	-29,1	-33,1	-30,6	-27,2	-38,2
– свиней	-44,9	-0,2	-37,6	-23,9	47,5	-0,6	-9,9	23,3	10,5
– овець	-38,0	-52,9	-50,2	-47,0	8,5	-32,2	-57,9	-59,2	-61,4
– птиці	-30,1	-16,8	-51,8	-49,6	-33,8	-50,0	-41,4	-14,9	-18,6
яйця	17,3	23,1	14,9	4,0	10,0	0,0	9,3	25,0	12,5
вовна	-92,0	-78,8	-50,4	-56,8	-82,1	-72,2	-74,5	-35,4	-13,0

- по-друге, майже закономірністю є те, що в розглядуваний період рентабельність продукції рослинництва тією чи іншою

мірою була вищою, ніж у тваринництві; у контексті сказаного в більшості випадків, за винятком молока і яєць, виробництво

- в сільськогосподарських підприємствах тваринницької підгалузі фактично щорічно було збитковим;
- по-третє, стосовно суто рослинницької підгалузі, то привертає увагу існування розбіжностей у рівні рентабельності в розрізі окремих видів сільськогосподарської продукції: від -26,6% при вирощуванні картоплі в 2013 р. до 31,7% – при виробництві соняшнику; більше того, залишається додати, що з усіх видів продукції рослинництва вирощування соняшнику постійно, протягом усього розглядуваного періоду, було найефективнішим і найбільш високорентабельним (114,5%) в 2007 р.;
 - по-четверте, доцільно виділити, що у тваринницькій підгалузі, незважаючи на

відносно невисокий рівень рентабельності основних видів продукції, починаючи з 2009 р., характерною стала прибутковість виробництва, тоді як протягом попереднього періоду, з 2000 до 2009, її відмінною ознакою була саме збитковість; особливо показовим у цьому аспекті є вирощування м'яса овець – мінус 61,4% навіть у 2013 р.

Проведення аналізу виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств Полтавщини з погляду рівня рентабельності тих чи інших видів продукції зумовлює також необхідність розгляду її диференціації з огляду, зокрема, на основні на сьогодні організаційно-правові форми підприємств зазначеного виду (табл. 3).

Таблиця 3

Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарських підприємств основних організаційно-правових форм у 2013 р., %

Показники	Державні	Недержавні	У тому числі:			
			господарські товариства	приватні підприємства	виробничі кооперативи	інші підприємства
Рентабельність виробництва продукції рослинництва, в цілому	8,0	9,0	7,1	15,7	26,0	18,2
в тому числі:						
зернові культури	0,8	4,6	4,0	6,6	12,2	9,0
соняшник	21,0	31,8	27,0	39,8	61,4	63,5
цукрові буряки	-9,2	11,6	15,5	-7,9	-6,7	-
картопля	-55,8	-26,6	-26,5	-25,8	-50,5	-
овочі	-43,1	15,6	40,6	-35,7	-50,2	-92,6
Рентабельність виробництва продукції тваринництва, в цілому	-10,6	6,4	8,2	2,7	-3,7	-16,4
в тому числі:						
молоко	0,4	18,1	17,2	22,5	14,9	29,7
м'ясо:						
– великої рогатої худоби	-35,6	-38,3	-38,3	-32,4	-44,7	-58,3
– свиней	-30,8	11,4	15,4	-16,2	-32,5	-58,1
– овець	-8,9	-63,9	-68,6	-19,4	-62,1	-57,4
– птиці	-26,0	-18,5	-2,6	-52,2	-13,5	-
яйця	-61,6	12,6	13,6	3,2	-27,2	-
вовна	-81,3	3,7	-6,9	35,0	22,2	-

Аналіз даних табл. 3 дає змогу зробити ряд висновків, зокрема:

- загалом можна стверджувати, що в процесі проведення порівняльного аналізу рівня рентабельності тих чи інших видів продукції можна наочно переконатися в мірі ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств тих чи інших основних на сьогодні підвидів;
- тією або іншою мірою, але рівень рентабельності виробництва в сільськогосподарських підприємствах недержавної форми власності вищий, ніж на підприємствах вказаного виду державної: особливо яскраво це виявляється на прикладі вирощування овочів – мінус 43,1% в державних і 15,6% в недержавних, свиней – відповідно мінус 30,8% і 11,4%; в контексті вищесказаного не можна не звернути уваги на ще більшу різницю в рівні рентабельності виробництва яєць

- на підприємствах зазначених форм – відповідно мінус 61,6% і 12,6%, а також на те, що на підприємствах державної форми власності велике від'ємне сальдо при виробництві вовни – на рівні мінус 81,3%;
- продовжуючи деталізацію аналізу рівня рентабельності основних видів продукції в сільськогосподарських підприємствах, у цьому випадку, суто недержавної форми власності, не можна не звернути уваги на таке:

1) з усіх підвидів сільськогосподарських підприємств зазначеної форми власності рослинницької підгалузі найвищою ефективності виробництва досягнуто у виробничих кооперативах; для порівняння: якщо в цілому по розглядуваних підприємствах рівень рентабельності у 2013 р. становив 9,0%, то в них він перебував на рівні 26,0%; у контексті сказаного неможна не сказати також, що одночасно на підприємствах недержавної форми власності тваринницькою підгалузі

спостерігалася відмінна картина, а саме: діяльність згадуваних виробничих кооперативів була збитковою (рівень рентабельності був від'ємний – мінус 3,7%), проте відносно високим він був у господарських товариствах – на рівні 8,2%;

2) відмінності в мірі ефективності функціонування основних на сьогодні організаційно-правових видів сільськогосподарських підприємств, у цьому випадку недержавної форми власності, на Полтавщині особливо яскраво виявляються на прикладі окремих видів продукції: якщо у групі підприємств, які фігурують, як “інші”, рівень рентабельності виробництва соняшнику був на рівні 63,5%, то в господарських товариствах – лише 27,0%,

водночас на останніх з них рівень рентабельності виробництва овочів становив 40,6%, а у перших – мінус 92,6%; по суті, аналогічна картина спостерігалася й на підприємствах тваринницької підгалузі, зокрема, при вирощуванні свиней у господарських товариствах рівень рентабельності в 2013 р. перебував у межах 15,4%, а в “інших” – мінус 58,1%. Залишається додати, що на підприємствах недержавної форми власності вирощування птахів було збитковим у всіх їх підвидах.

Доповнимо аналіз ефективності виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств Полтавщини порівняльною характеристикою рівня їх рентабельності на внутрішньому рівні в розрізі районів (табл. 4).

Таблиця 4

**Рентабельність виробництва в сільськогосподарських підприємствах
Полтавської області на районному рівні, %**

Показники	Роки								
	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
В цілому по області	2,4	5,6	28,7	11,3	15,5	21,7	27,6	16,1	8,3
в тому числі – по районах:									
Великобагачанський	5,3	16,7	62,9	24,0	21,3	34,4	52,7	42,6	13,2
Гадяцький	5,3	13,0	38,1	2,1	-0,8	16,4	4,0	7,3	10,3
Глобинський	20,4	9,4	25,9	3,4	42,9	38,1	29,3	32,4	13,3
Гребінківський	4,7	-6,5	12,5	18,5	-5,8	2,1	24,5	20,4	-13,0
Диканський	9,6	4,8	31,1	12,9	21,3	21,3	39,2	32,0	15,1
Зіньківський	-6,9	-0,6	38,0	9,3	3,3	23,8	20,5	15,2	8,8
Карлівський	-9,1	14,2	32,9	7,3	12,3	31,4	68,1	6,5	-5,1
Кобеляцький	-11,3	-1,5	36,3	7,9	23,8	24,6	34,9	12,0	20,9
Козельщинський	-17,2	-1,0	35,6	20,2	31,7	20,4	22,0	32,6	-3,7
Котелевський	40,7	24,0	32,8	36,3	20,0	38,6	40,7	25,8	15,9
Кременчуцький	-2,2	2,5	9,3	15,0	6,6	4,2	25,9	11,5	12,7
Лохвинський	6,8	-5,1	15,3	1,8	-1,4	7,5	-15,0	-2,3	19,4
Лубенський	-5,0	-7,4	2,1	6,2	-6,7	-11,8	13,3	17,6	-2,7
Машівський	-27,8	-9,5	10,5	53,9	0,9	6,1	22,3	-16,2	-17,7
Миргородський	4,5	-7,5	31,5	9,2	20,7	31,6	57,3	40,4	24,1
Новосанжарський	-0,2	0,1	33,0	0,2	21,0	58,1	78,0	58,3	-8,4
Оржицький	12,3	5,5	16,8	19,1	22,2	15,7	21,7	16,5	-2,8
Пирятинський	-7,4	-7,5	7,0	-11,2	-3,7	-10,9	22,7	29,5	-11,1
Полтавський	1,3	1,7	19,0	-15,4	-0,6	10,5	22,9	18,4	6,6
Решетилівський	12,9	8,3	37,6	28,9	27,3	47,4	61,2	10,8	-3,9
Семенівський	-8,8	0,2	38,6	2,5	16,8	14,5	42,8	18,0	0,2
Хорольський	-11,7	11,2	22,7	9,4	5,3	10,8	15,4	5,2	11,2
Чорнухинський	-15,2	-20,1	-1,4	-9,6	-4,5	-3,1	19,6	11,0	-3,7
Чутівський	-10,7	7,5	79,9	74,4	62,7	74,7	61,8	25,6	27,7
Шишацький	31,2	27,1	34,3	15,7	19,4	26,1	44,9	25,6	16,2

Перше, що привертає увагу, це, як уже частково згадувалось, відсутність чітко виражених тенденцій у динаміці рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств у цілому по області. Більше того, відмінною ознакою вказаного показника є яскрава наявність широкого діапазону їх коливань у розрізі окремих районів. Так, наприклад, у Чутівському районі в 2000 р. рентабельність сільськогосподарських підприємств була від'ємною (мінус 10,7%), а в 2007 р. досягла позначки в 79,9%; майже аналогічна картина спостерігалася в Карлівському районі – відповідно мінус 9,1% у 2000 р. і 68,1% у 2011 р. і у Великобагачанському – лише 5,3% у 2000 р. і 62,9% у 2007 р., а, по суті, перепади рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств у окремі роки спостерігалися в усіх без винятку районах Полтавської області.

Другою, важливою в багатьох аспектах, особливістю динаміки рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств є те, що у відносно багатьох районах Полтавщини у 2013 р. (як, втім, і в інші роки) виробництво було збитковим. Так, у Машівському районі рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва в зазначений рік був на позначці мінус 17,7%, у Гребінківському і Пирятинському – відповідно мінус 13,0% і мінус 11,1%. Аналогічна картина з тими чи іншими відхиленнями мала місце й в ряді інших районів.

Такі найважливіші особливості динаміки рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств Полтавщини на внутрішньому рівні.

З урахуванням усього вищесказаного в плані проведення аналізу рівня рентабельності виробництва в сільськогосподарських підприємствах, у цьому випадку – на Полтав-

щині, окремого розгляду потребує така складова, як витрати на виробництво продукції. Основні, усереднені, дані щодо їх структури наведено в табл. 5. Їх аналіз дає змогу виділити ряд принципів положень:

1) якщо в 1990 р., коли в аграрному секторі економіки України домінували колективні господарства, в структурі витрат на виробництво продукції на витрати на оплату праці

припадало більше ніж 30,0% їх загальної величини, то в 2013 р. питома вага витрат вказаного виду скоротилася до позначки у 8,2%, причому мала місце суттєва диференціація цієї величини в розрізі сільськогосподарських підприємств основних підгалузей: так, у рослинництві вона була меншою за середньостатистичну величину – 6,5%, а в тваринництві, навпаки, більшою – на рівні 13,4%;

Таблиця 5

**Структура витрат на виробництво продукції
в сільськогосподарських підприємствах Полтавщини, %**

Витрати	1990 р.			2013 р.		
	усього	рослинництво	тваринництво	усього	рослинництво	тваринництво
Витрати, усього в тому числі:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Витрати на оплату праці	36,4	36,8	36,0	8,2	6,5	13,4
Відрахування на соціальні заходи	4,1	8,6	0,6	3,0	2,4	4,9
Матеріальні витрати, всього в тому числі:	47,9	41,0	53,3	64,5	62,5	70,5
Насіння і посадковий матеріал	14,5	38,5	–	16,0	21,9	–
Корми	50,4	–	80,7	20,8	–	76,9
Інша продукція сільського господарства	6,4	8,5	5,1	1,0	0,9	1,5
Мінеральні добрива	8,7	23,1	–	15,7	21,5	–
Пальне і мастильні матеріали	5,3	10,6	2,2	13,6	17,1	4,0
Електроенергія	1,4	1,1	1,6	1,7	0,9	3,8
Паливо	0,6	0,6	0,6	1,6	1,9	0,9
Запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали	7,1	9,4	5,7	6,9	7,9	4,2
Оплата робіт і послуг, виконаних сторонніми організаціями та інші матеріальні витрати	5,6	8,2	4,1	22,7	28,0	8,7
Амортизація	9,5	11,3	8,1	4,0	4,0	4,0
Інші операційні витрати	2,1	2,3	2,0	20,3	24,6	7,2

2) кардинальні зміни в структурі витрат на виробництво продукції у 2013 р. порівняно з 1990 р., зумовлені, насамперед, різким зниженням питомої ваги витрат на оплату праці, великою мірою позначились на структурі витрат у вказаний період в цілому. Передусім, це виявилось в тому, що у 2013 р. в сільськогосподарських підприємствах Полтавщини в структурі витрат на матеріальні припадало більше ніж 64,0% їх загальної величини, в той час як у колгоспах вона становила трохи більше ніж 47,0%;

3) з огляду на розглянуту частково специфіку структури витрат на виробництво продукції дещо деталізуємо структуру власне матеріальних витрат у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області в 2013 р. в розрізі основних її підвидів. І перше, що необхідно сказати, це те, що наведені в табл. 5 дані є числовим підтвердженням загальноприйнятого стану речей, у цьому випадку, в сільськогосподарських підприємствах. Передусім, мається на увазі, що у вказаний рік із загальної величини власне матеріальних витрат, умовно прийнятої за 100,0%, у сільськогосподарських підприємствах тваринницької підгалузі питома вага кормів становила 76,9%. Це основна затратна стаття підприємств вказаного виду. У рослинницькій підгалузі картина більш різнобарвна. Це виявляється, насамперед, у тому, що із загальної величини матеріаль-

них витрат також умовно взятої за 100,0%, на витрати, які об'єднані в групу "оплата робіт і послуг, виконаних сторонніми організаціями тощо", припадала майже третина всієї їх величини – приблизно 28,0%; майже однакова – відповідно 21,9% і 21,5% – питома вага насіння (посадкового матеріалу) і мінеральних добрив;

4) не можна оминати увагою й те, що в 2013 р. в загальній величині витрат на статті "Інші операційні витрати" в цілому по сільськогосподарських підприємствах Полтавщини припадала фактично їх п'ята частина (у межах 20,3%), хоча в розрізі їх основних видів картина доволі неоднозначна, з огляду на те, що питома вага зазначеної статті витрат в рослинництві перебувала на рівні 24,6%, а в тваринництві – лише 7,2%, різниця суттєва.

Такі, загалом, особливості формування структури витрат на виробництво продукції в сільськогосподарських підприємствах, у цьому випадку, Полтавської області.

IV. Висновки

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити певні висновки, зокрема:

1) сучасні сільськогосподарські підприємства – це принципово новий вид сільськогосподарського виробництва, природа і характер організації виробничих процесів у яких докорінно відрізняються від тих, які існували за колективної форми власності на землю;

2) чи не основною умовою успішного вирішення проблем, що супроводжують процес становлення сучасних сільськогосподарських підприємств, є необхідність вирішення їх на загальнонаціональному рівні й тільки із цих позицій;

3) однією з важливих передумов підвищення ефективності виробництва в сучасних сільськогосподарських підприємствах є ступінь урахування в процесі розробки й реалізації державної політики щодо стимулювання їх розвитку всього комплексу відповідних умов, що об'єктивно склалися в тому чи іншому регіоні країни;

4) вважаємо за доцільне виділити окремо, що успішне вирішення проблем, які супроводжують процес становлення сільськогосподарських підприємств, вимагає постійного вдосконалення, по суті, кожного із системи економічних інструментів, що їх застосовують у практичній діяльності, зокрема, ціноутворення.

Список використаної літератури

1. Березівська О. Я. Економічне регулювання функціонування сільськогосподарських підприємств на основі оренди земельних угідь / О. Я. Березівська // Економіка АПК. – 2013. – № 6. – С. 96–102.
2. Корнійчук О. О. Економічна ефективність виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах / О. О. Корнійчук // Економіка АПК. – 2013. – № 4. – С. 99–105.
3. Олійник О. В. Критерії державної підтримки сільськогосподарських підприємств / О. В. Олійник, Т. В. Калашнікова // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С. 49–53.
4. Ринкова трансформація економіки АПК : монографія : у 4 ч. / за ред. П. Т. Саблука, В. Я. Амбросова, Г. Є. Мазнева. – Київ : ІАЕ, 2012. – Ч. 2. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. – 754 с.
5. Сільське господарство області у 2013 році : стат. зб. – Полтава, 2014. – 254 с.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2014.

Сачовский И. М. К вопросам анализа основных показателей производственной деятельности сельскохозяйственных предприятий Полтавской области

В статье анализируются наиболее важные показатели эффективности деятельности сельскохозяйственных предприятий Полтавщины.

Ключевые слова: *прибыль, рентабельность производства, структура издержек на производство продукции.*

Sachovskyy I. To The Questions of Analysis of the Main Indicators of Industrial Activity of Agricultural Enterprises of Poltava Region

The emergence of agricultural enterprises was, in a sense, a logical consequence of the reform of the domestic agro-industrial complex in accordance with the basic requirements of a market economy. Moreover, the dynamics of their development, in fact, may be the one of the most important indicators of the maturity of a market economy country. It is a basic leitmotif of the offered article.

Same characteristic feature is the principle of complexity in the study of certain economic processes. It shows up, in particular, in that the analysis of level of profitability of production in the agricultural enterprises of Poltavschini is conducted taking into account influence of basic factors of his forming – size of the got income and structure of charges on the production of goods.

The main attention is focused on the actual index of profitability, especially profitability of certain agricultural products. Moreover, it is considered because of its specificity to each of the existing nowadays the main legal forms of agricultural enterprises. Complementing the same analysis efficiency of these enterprises consideration differences in the profitability of production for them to vnutrioblasnomu level, in the context of each of the areas.

This general characteristic of the article.

Key words : *profit, profitability of production, the cost structure of production.*